QARSHI DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI
QDTU

INNOVATSION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026
№10

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar Crossref OpenAIRE CYBERLENIKA

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

10-jild
10-son
Oktyabr, 2026

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Muassis:
Qarshi davlat texnika universiteti
Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.: +998 (75) 221 09 23
+998 (93) 902 72 63
Faks: +998 (75) 221 1395
innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:
Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)
Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)
Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)
Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)
Kusainov Xalel Xaymullievich – i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)
Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)
Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)
Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do'stligi universiteti)
Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)
Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)
Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)
Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)
Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)
Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)
Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)
Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a’zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik
Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor
Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor
Xatamov Ochildi Qurbonovich- i.f.d., professor
Fayziyeva Shirin Shodmonovna- i.f.n., professor
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor
Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor
Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent
Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Samiyeva Gulnoza Toxirovna-i.f.f.d., (PhD), dotsent
Ubaydullayev G‘ayrat Zuvaytovich -i.f.n., dotsent
Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent
Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent
Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Xo‘janova Gulshoda Otamurodovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)
Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)
Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАТSIОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Учредитель:
Каршинский государственный технический университет
Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:
180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23
+998 (93) 902 72 63
Факс: +998 (75) 221 1395
E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчиников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)
Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)
Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)
Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)
Кусаинов Халел Хаймуллиевич - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)
Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)
Гибадуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)
Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)
Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)
Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)
Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)
Перская Виктория Вадимовна – д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)
Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)
Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)
Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)
Незамайкин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГГУ)
Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)
Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)
Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)
Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидахрор Саидахмедович – д.э.н., профессор, академик
Пардаев Мамаюнус Каршибоевич – д.э.н., профессор
Навруз-заде Бахтиёр Негматович – д.э.н., профессор
Хатамов Очилди Курбонович – д.э.н., профессор
Файзиева Ширин Шодмоновна – к.э.н., профессор
Жумаева Гулрух Журакуловна – к.э.н., профессор
Эгамбердиева Салима Раимовна – к.э.н., доцент
Эркаева Гулбахор Панжиевна – к.э.н., профессор
Якубова Шамшинур Шухратовна – д.э.н. (DSc), доцент
Амиркулов Шухрат Олимович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Самиева Гулноза Тохировна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Убайдуллаев Гайрат Зувайтович – к.э.н., доцент
Ходжакулова Нигора Рустамовна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Туробов Шерзод Алишерович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Алимова Муниса Юлчиевна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Эргашева Насиба Рахматуллаевна – д.э.н. (DSc), доцент
Бобокулов Санжар Бахромкулович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Джалилов Рахмонкул Хамидович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Номазов Бахром Бобомуродович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Алимханова Нигора Алимхановна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Жонузоков Мирзабек Кулмаматович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Ходжанова Гулшода Отамуродовна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Турсунова Азиза Хошимовна – д.ф.э.н. (PhD)
Холлиев Шерали Бахтиёрович – д.ф.э.н. (PhD)
Панжиев Самижон Аликулович – PhD, доцент

https://doi.org/10.70769/3030-315X.II.10.10.2026.38 *Moliya, kredit va investitsiya*

INVESTITSIYA MUHITINING JOZIBADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Jumaqulov Ozodbek Shuhrat o'g'li

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА

Джумакулов Озодбек Шухрат угли

FACTORS INFLUENCING THE ATTRACTIVENESS OF THE INVESTMENT CLIMATE

Jumaqulov Ozodbek Shuhrat o'g'li

Annotatsiya Mazkur maqolada investitsiya muhitining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni, uning jozibadorligiga ta'sir etuvchi asosiy iqtisodiy, siyosiy, huquqiy, institutsional va infratuzilmaviy omillar ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb etishda makroiqtisodiy barqarorlik, mulk huquqi himoyasi, soliq siyosati, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyati, inson kapitali va raqamli infratuzilmaning ahamiyati yoritilgan. O'zbekiston sharoitida investitsiya muhitini yanada takomillashtirish hamda investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya muhiti, investitsion jozibadorlik, xorijiy investitsiyalar, makroiqtisodiy barqarorlik, investitsiya siyosati, huquqiy kafolatlar, infratuzilma, tadbirkorlik, iqtisodiy o'sish.

Аннотация. В данной статье проводится научный анализ роли инвестиционного климата в экономическом развитии, основных экономических, политических, правовых, институциональных и инфраструктурных факторов, влияющих на его привлекательность. Также подчеркивается важность макроэкономической стабильности, защиты прав собственности, налоговой политики, доступа к финансовым ресурсам, человеческого капитала и цифровой инфраструктуры для привлечения иностранных и внутренних инвестиций. Разработаны научно-практические предложения по дальнейшему улучшению инвестиционного климата в Узбекистане и повышению экономической эффективности инвестиций.

Ключевые слова: инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, иностранные инвестиции, макроэкономическая стабильность, инвестиционная политика, правовые гарантии, инфраструктура, предпринимательство, экономический рост.

Abstract This article examines the role of the investment climate in economic development and analyzes the main economic, political, legal, institutional, and infrastructural factors affecting investment attractiveness. Particular attention is paid to macroeconomic stability, property rights protection, taxation, access to financial resources, human capital, and digital infrastructure. The article also develops practical recommendations for improving Uzbekistan's investment climate and increasing the economic efficiency of investment activities.

Keywords: investment climate, investment attractiveness, foreign investment, macroeconomic stability, investment policy, legal guarantees, infrastructure, entrepreneurship, economic growth.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda investitsiyalar mamlakatning ishlab chiqarish salohiyatini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va xalqaro iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Investitsiya resurslaridan samarali foydalanish iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirish, iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish va milliy korxonalarning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Investitsiya faoliyatining rivojlanishi ko'p jihatdan mamlakatda shakllangan investitsiya muhitiga bog'liq. Investitsiya muhiti investorlarning kapital kiritish, ishlab chiqarishni tashkil etish, faoliyatni kengaytirish va investitsiyadan daromad olish imkoniyatlariga ta'sir ko'rsatuvchi iqtisodiy, siyosiy, huquqiy, ijtimoiy hamda institutsional shart-sharoitlar majmuasidir.

Jahon banki tadqiqotlarida siyosiy va makroiqtisodiy barqarorlik, huquqiy tartibga solish sifati, infratuzilma va eksport imkoniyatlari investorlarning qaror qabul qilishida muhim o'rin tutadi. Shu sababli investitsiya muhitining jozibadorligini oshirish faqat soliq imtiyozlarini kengaytirish bilan cheklanmasdan, iqtisodiyotda barqaror, shaffof va oldindan prognoz

qilish mumkin bo‘lgan biznes sharoitlarini yaratishni ham talab qiladi.

O‘zbekiston iqtisodiyotida ham investitsiyalarni jalb qilish, xususiy sektor ulushini oshirish va ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish ustuvor vazifalardan hisoblanadi. Ushbu jarayonda investitsiya muhitiga ta’sir qiluvchi omillarni tizimli o‘rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo‘llarini ishlab chiqish alohida ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Investitsiya muhiti jozibadorligi va sohani rivojlantirishga aniq bir ta’rif berilmagan bo‘lsada, ayrim xorijiy va mamlakatiz olimlarining bu boradagi fikrlarni keltirishgan. Jumladan, Nobel mukofotining iqtisodiyot bo‘yicha laureati (1990 yil) U.Sharp, Aleksandr G., Beyli Dj.larning fikriga ko‘ra “... investitsiyalar kelgusida (ehtimol, nomuayyan) qiymatlik olish maqsadida hozirgi vaqtda muayyan qiymatlikdan voz kechishdir”[126].

Shved iqtisodchi olimi K.Yeklund: “investitsiya – bu kelajakda ko‘proq istyemol qilish sharoitiga ega bo‘lish uchun ertangi kunga qoldiriladigan iste’mol buyumlari bo‘lib, boshqa qismi esa bu ishlab chiqarishni kengaytirishga yo‘naltirilgan resurslardir”[127] – degan g‘oyani ilgari suradi.

Mamlakatimiz olimlaridan, N.Haydarov investitsiyalarga o‘zining munosabatlarini bildirib, “Investitsiyalar - bu mulk shaklidan qatiy nazar, tadbirkorlik asosida faoliyat yuritayotgan jismoniy va yuridik shaxslar yoki davlatning iqtisodi va intellektual boyliklarini qonun doirasida bo‘lgan har qanday tadbirkorlik obyektiga sarflanishidir”[128] degan g‘oyani ilgari surgan.

A.Sh.Bekmurodov rahbarligida chop etilgan “Xorijiy investitsiyalar” nomli o‘quv qo‘llanmasida investitsiya atamasiga quyidagicha ta’rif keltirilgan. “Ko‘pgina hollarda «investitsiya» tushunchasi iqtisodiy va boshqa faoliyat obyektlariga kiritiladigan moddiy va nomoddiy ne’matlar hamda ularga doir huquqlar tarzida ta’riflanadi. Investitsiya deganda barcha turdagi milliy va intellektual boyliklar tushunilib, ular tadbirkorlik faoliyati obyektlariga yo‘naltirilib daromad keltirishi yoki biror-bir ijobiy samaraga erishishi zarur. Investitsiya kiritishdan asosiy maqsad daromad olish va ijobiy ijtimoiy samaraga erishishdir”[129].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, ilmiy abstraksiyalash, qiyosiy tahlil, mantiqiy umumlashtirish va iqtisodiy kuzatish usullaridan foydalanildi. Xalqaro tashkilotlarning investitsiya muhiti bo‘yicha tadqiqotlari hamda O‘zbekistonning investitsiya siyosatiga oid tahliliy materiallari nazariy va amaliy asos sifatida olindi.

Investitsiya muhitining jozibadorligi ko‘p omilli iqtisodiy hodisa bo‘lganligi sababli uni faqat investitsiyalar hajmi bilan baholash yetarli emas. Baholash jarayonida investitsiya oqimlarining barqarorligi, xususiy kapital ulushi, investitsiyalarning tarmoq va hududlar bo‘yicha taqsimlanishi, yaratilgan ish o‘rinlari, texnologik yangilanish va eksport salohiyati kabi ko‘rsatkichlar yoritilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Investitsion jozibadorlik mamlakat, hudud yoki muayyan korxonaning investor uchun kapital kiritishga qanchalik maqbul ekanini ifodalaydi. Uning darajasi kutilayotgan daromad, investitsiya xarajatlari, tavakkalchilik, huquqiy himoya va uzoq muddatli rivojlanish istiqbollari o‘rtasidagi nisbat bilan belgilanadi. Investitsiya muhitiga ta’sir etuvchi omillarni shartli ravishda quyidagi guruhlarga ajratish mumkin. Bular quyidagilar:

Makroiqtisodiy barqarorlik. Makroiqtisodiy barqarorlik investitsion jozibadorlikning asosiy shartlaridan biridir. Inflyatsiya darajasi, valyuta kursining dinamikasi, iqtisodiy o‘sish sur’atlari, davlat budjeti holati va tashqi qarzning barqarorligi investorlarning uzoq muddatli qarorlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Yuqori va beqaror inflyatsiya ishlab chiqarish xarajatlarini oshirishi, real daromadlarni pasaytirishi va moliyaviy rejalashtirishni qiyinlashtirishi mumkin. Valyuta kursidagi keskin o‘zgarishlar esa xorijiy investorlar uchun kapital qiymati va investitsiyadan olinadigan daromadning valyutadagi ifodasini o‘zgartiradi. Shu bilan birga, iqtisodiy o‘sishning barqarorligi ichki bozor talabining kengayishiga, korxonalar daromadining oshishiga va yangi investitsiya loyihalarining paydo bo‘lishiga zamin yaratadi.

Siyosiy barqarorlik va huquqiy kafolatlar. Investorlar kapital kiritishdan oldin mamlakatdagi siyosiy barqarorlik, qonunchilikning izchilligi, mulk huquqining himoyasi va nizolarni hal qilish mexanizmlarini baholaydilar. Mulk huquqining ishonchli himoya qilinishi investorning aktivlardan foydalanish, ularni tasarruf etish va olingan daromadni qonuniy ravishda boshqarish imkoniyatini ta’minlaydi. Sud tizimining mustaqilligi, shartnomalarning bajarilishi va davlat organlari qarorlarining shaffofligi ham investitsion xavflarni kamaytiradi. Qonunchilikka tez-tez va yetarli o‘tish davrisiz o‘zgartirishlar kiritilishi esa investorlar uchun qo‘shimcha xarajatlar va noaniqliklarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli investitsiya faoliyatini tartibga soluvchi me’yorlarning barqarorligi va ularni amaliyotda bir xil qo‘llash muhim ahamiyatga ega.

Soliq siyosati va moliyaviy sharoitlar. Soliq tizimi investitsiya loyihalarining xarajatlari va kutilayotgan daromadiga ta’sir ko‘rsatadi. Soliq stavkalari, imtiyozlar, soliq ma’murchiligi, hisobot topshirish tartibi va soliq majburiyatlarining aniqligi investorlarning qarorlariga ta’sir qiluvchi omillardir. Biroq soliq imtiyozlarining o‘zi investitsiyalarni jalb qilish uchun yetarli emas. Moliyaviy sharoitlar ham alohida ahamiyatga ega. Bank kreditlarining qiymati, kredit olish talablari, kapital bozori rivojlanganligi va

[126] Шарп У., Александр Г., Бейли Дж. Инвестиции. Пер. с. англ. – М.: «Инфра-М», 1997. – С. 16, 979.

[127] Клас Эклунд. Эффективная экономика: шведская модель. – М.: «Экономика», 1991. – С. 96.

[128] Ҳайдаров Н.Ҳ. “Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида корхоналар инвестицион фаолиятидаги молия-солиқ муносабатларини такомиллаштириш масалалари” мавзусидаги и.ф.д.илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. автореферати. — Т.: Академ-Хизмат. 2003. – 14-15-б.

[129] Бекмуродов А.Ш. ва бошқ. Хорижий инвестициялар. Ўқув қўлланма. – Т.: Иқтисодиёт, 2010. – 166 б.

uzoq muddatli moliyalashtirish manbalarining mavjudligi korxonalarning investitsiya loyihalarini amalga oshirish imkoniyatlarini belgilaydi.

Infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi. Transport, energetika, telekommunikatsiya, suv ta'minoti va logistika infratuzilmasining rivojlanganligi investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Sifatli transport tarmoqlari xomashyo va tayyor mahsulotlarni tashish xarajatlarini kamaytiradi. Barqaror elektr energiyasi ta'minoti ishlab chiqarish uzluksizligini ta'minlaydi. Raqamli infratuzilma esa korxonalarning axborot almashinuvi, elektron savdo va xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Inson kapitali va mehnat resurslari. Malakali ishchi kuchi, kasbiy ta'lim sifati, mehnat unumdorligi va innovatsion salohiyat zamonaviy investitsiya loyihalarining muhim shartlaridan hisoblanadi. Texnologik jihatdan murakkab ishlab chiqarish tarmoqlari muhandislar, texnik mutaxassislar, dasturchilar va malakali boshqaruv kadrlariga ehtiyoj sezadi. Mehnat resurslarining son jihatdan ko'pligi investitsiyalarni jalb etishda muayyan ustunlik yaratishi mumkin, biroq zarur malakalar mavjud bo'lmasa, ushbu ustunlikdan to'liq foydalanish qiyinlashadi.

Bozor hajmi va tashqi iqtisodiy aloqalar. Ichki bozor hajmi, aholining xarid qobiliyati, iste'mol talabi va iqtisodiy o'sish istiqbollari bozorni egallashga yo'naltirilgan investitsiyalar uchun muhim omillardir. Aholisi ko'p va talab tarkibi kengayib borayotgan mamlakatlar ishlab chiqaruvchilar uchun yangi savdo imkoniyatlarini yaratadi.

Institutsional sifat va davlat boshqaruvi. Davlat boshqaruvining samaradorligi investitsiya loyihalarini amalga oshirish muddati, ma'muriy xarajatlar va investorlarning davlat institutlariga bo'lgan ishonchiga ta'sir qiladi. Litsenziyalash, ruxsatnomalar berish, yer ajratish, bojxona rasmiylashtiruvi va kommunal tarmoqlarga ulanish jarayonlarining murakkabligi investitsiya xarajatlarini oshirishi mumkin. Aksincha, davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi va ma'muriy jarayonlarning soddalashtirilishi investitsiya loyihalarini amalga oshirishni tezlashtiradi. Institutsional sifatning muhim tarkibiy qismi korrupsiyaga qarshi kurashish, davlat xaridlarining shaffofligi, manfaatlar to'qnashuvining oldini olish va tadbirkorlarning murojaatlarini samarali ko'rib chiqish tizimidir.

Innovatsiyalar va raqamli transformatsiya. Raqamli texnologiyalar, innovatsion ekotizim, ilmiy-tadqiqot infratuzilmasi va intellektual mulkni himoya qilish investitsion jozibadorlikning zamonaviy omillari qatoriga kiradi. Elektron davlat xizmatlari investorlarning ma'muriy xarajatlarini kamaytiradi. Raqamli to'lovlar, ma'lumotlar almashinuvi va elektron hujjat aylanishi esa biznes jarayonlarining tezligi va shaffofligini oshiradi.

Hozirgi global iqtisodiy raqobat sharoitida investitsiya muhiti mamlakat va hududlarning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri sifatida qaraladi. Investitsiya muhiti tushunchasi iqtisodiy adabiyotlarda keng qo'llanilib, u investitsiya faoliyatini amalga oshirish uchun shakllangan iqtisodiy, institutsional, huquqiy, infratuzilmaviy va ijtimoiy shart-sharoitlar majmuini ifodalaydi. Mazkur muhitning sifati investitsiya qarorlarini qabul qilish jarayonida investorlar uchun hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Investitsiya muhiti, avvalo, kapitalni joylashtirish bilan bog'liq risklar darajasi va kutilayotgan iqtisodiy foydaning nisbati orqali baholanadi. Agar hududda huquqiy barqarorlik, institutsional aniqlik, infratuzilmaning rivojlanganligi va iqtisodiy siyosatning izchilligi ta'minlangan bo'lsa, investitsiya muhiti nisbatan jozibador hisoblanadi. Aksincha, ma'muriy to'siqlar, infratuzilmaviy cheklovlar va energetika ta'minotidagi uzilishlar investitsiya faolligini pasaytiradi.

Hududiy rivojlanish nuqtai nazaridan investitsiya muhiti iqtisodiy o'sishning fazoviy notengligini kamaytirishda muhim instrument hisoblanadi. Davlat tomonidan olib borilayotgan hududiy investitsiya siyosati orqali kapital oqimlarini iqtisodiy jihatdan orqada qolgan yoki strategik ahamiyatga ega hududlarga yo'naltirish imkoni paydo bo'ladi. Bu esa ishlab chiqarish quvvatlarini hududlar bo'ylab mutanosib joylashtirish, bandlik darajasini oshirish va aholi daromadlarini ko'paytirishga xizmat qiladi.

Investitsion jozibadorlik investitsiya muhitining natijaviy ifodasi bo'lib, u muayyan hudud yoki iqtisodiy obyektning investorlar uchun qay darajada maqbul ekanligini ko'rsatadi. Ilmiy yondashuvlarda investitsion jozibadorlik ko'p omilli kategoriya sifatida qaralib, uning shakllanishida bir qator tashkiliy-iqtisodiy omillar ishtirok etadi.

Ushbu omillarni shartli ravishda quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

- institutsional omillar (qonunchilik barqarorligi, davlat boshqaruvi sifati, investorlar huquqlarini himoya qilish);
- iqtisodiy omillar (yalpi hududiy mahsulot hajmi, bozor sig'imi, ishlab chiqarish xarajatlari);
- infratuzilmaviy omillar (transport, logistika, muhandislik tarmoqlari);
- energetik omillar (elektr ta'minoti barqarorligi, quvvat zaxiralari);
- ijtimoiy omillar (mehnat resurslari salohiyati, aholi malakalari).

Investitsion jozibadorlikning yuqori darajasi, odatda, kapital oqimlarining barqaror o'sishi, investitsiya loyihalarining diversifikasiyasi va uzoq muddatli iqtisodiy samara bilan namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, jozibadorlik faqat investitsiya hajmi orqali emas, balki investitsiyalarning tarmoqlar va hududlar kesimidagi taqsimoti, ularning iqtisodiy qaytimi orqali ham baholanishi lozim.

Tashkiliy-iqtisodiy omillar investitsiya muhitini shakllantirishda yakka holda emas, balki o'zaro bog'liq tizim sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, infratuzilmaning rivojlanganligi institutsional muhit samaradorligi bilan uyg'unlashgan taqdirdagina investitsiya faolligini rag'batlantiradi. Shuningdek, energetika ta'minoti barqaror bo'lmagan sharoitda hatto yuqori bozor salohiyatiga ega hududlar ham investorlar uchun xavfli hisoblanishi mumkin.

Bu holat investitsiya muhitini baholashda kompleks yondashuvni qo‘llash zarurligini asoslaydi. Ya’ni, investitsion jozibadorlikni aniqlashda alohida omillarni emas, balki ularning o‘zaro ta’siri va umumiy natijaviy ta’sirini hisobga olish lozim. Ayni shu jihat keyingi qismlarda taklif etiladigan integral indeks va modellarning ilmiy asosini tashkil etadi.

Investitsiya muhiti va investitsion jozibadorlik hududiy iqtisodiy rivojlanishning hal qiluvchi determinantlari hisoblanib, ularning shakllanishi tashkiliy va iqtisodiy omillarning kompleks o‘zaro ta’siriga bog‘liq. Shu bois investitsiya muhitini tahlil qilishda tizimli va modellashtirilgan yondashuvni qo‘llash ilmiy va amaliy jihatdan maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Investitsiya muhitining jozibadorligi, avvalo, hududdagi tashkiliy va institusional mexanizmlarning qay darajada samarali ishlayotgani bilan belgilanadi. Tashkiliy omillar deganda investitsiya faoliyatini amalga oshirish jarayonidagi boshqaruv tizimi, davlat institutlari o‘rtasidagi o‘zaro muvofiqlik, ma’muriy tartib-taomillarning shaffofligi va investitsiya loyihalarini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari tushuniladi.

Ilmiy tadqiqotlarda tashkiliy omillar ko‘pincha “institusional sifat” tushunchasi bilan ifodalanadi. Ushbu sifatning yuqori darajada bo‘lishi investorlar uchun tranzaksion xarajatlarni kamaytiradi, investitsiya qarorlarini qabul qilishni tezlashtiradi hamda kapital oqimlarining barqarorligini ta’minlaydi. Aksincha, ortiqcha byurokratik to‘siqlar, nomukammal muvofiqlashtirish va ma’muriy noaniqlik investitsiya risklarini oshiradi.

O‘zbekiston Respublikasi sharoitida tashkiliy omillar quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha namoyon bo‘ladi:

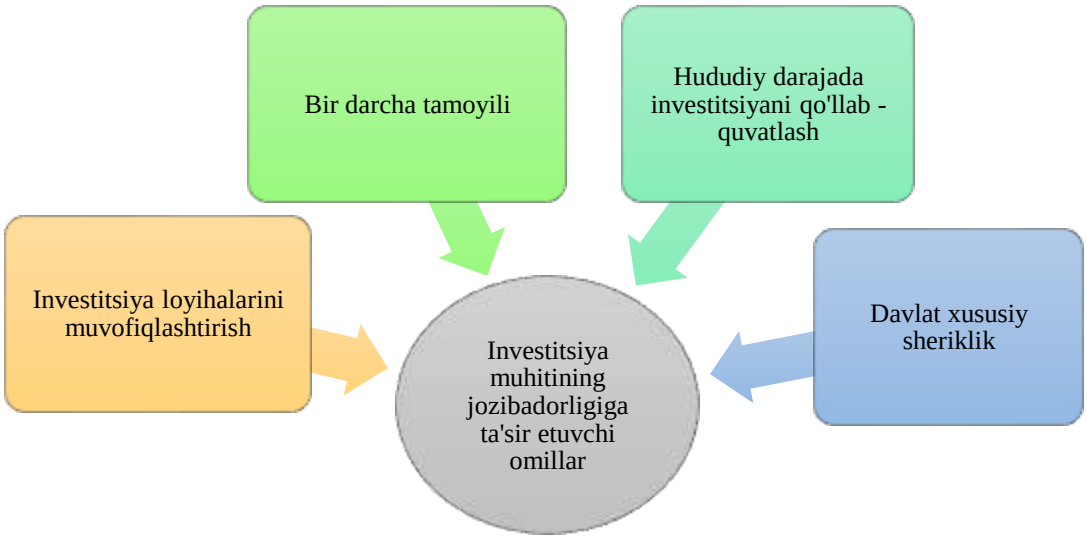

1-rasm. Investitsiya muhitining jozibadorligiga ta’sir etuvchi omillar

- investitsiya loyihalarini muvofiqlashtirishda davlat organlari o‘rtasidagi institusional hamkorlik;
- “Raqamli investitsiya” tamoyili asosida investorlarga xizmat ko‘rsatish samaradorligi;
- hududiy darajada investitsiyani qo‘llab-quvvatlash institutlarining faolligi;
- davlat–xususiy sheriklik mexanizmlarining amaliyotda qo‘llanilishi.

Mazkur omillar investitsiya muhitining umumiy jozibadorligini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etib, keyingi tahlillarda iqtisodiy va infratuzilmaviy omillar bilan o‘zaro bog‘liq holda qaralishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagilardan xulosa qilib aytganimizda, investitsiya muhitining jozibadorligi ko‘p omilli iqtisodiy hodisa bo‘lib, uning shakllanishi makroiqtisodiy barqarorlik, siyosiy va huquqiy kafolatlar, soliq siyosati, moliyaviy resurslar, infratuzilma, inson kapitali va institutsional rivojlanish bilan uzviy bog‘liq. Ushbu omillar alohida holda emas, balki o‘zaro ta’sir mexanizmlari orqali investitsiya qarorlarini shakllantiradi. Masalan, soliq imtiyozlari huquqiy kafolatlar va infratuzilma sifati yetarli bo‘lmagan sharoitda kutilgan natijani bermasligi mumkin. Xuddi shuningdek, rivojlangan infratuzilma va malakali ishchi kuchi mavjudligi iqtisodiy barqarorlik hamda samarali davlat boshqaruvi bilan uyg‘unlashgandagina yuqori investitsiya samaradorligiga erishish imkonini oshiradi.

Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy-amaliy xulosalar shakllantirildi:

1. Investitsiya muhitini yaxshilashda makroiqtisodiy barqarorlik va mulk huquqining ishonchli himoyasi ustuvor ahamiyatga ega.

2. Soliq imtiyozlari investitsiyalarni rag‘batlantirishning yagona vositasi bo‘lmasligi, ular institutsional va infratuzilmaviy islohotlar bilan uyg‘unlashtirilishi zarur.

3. Inson kapitali, texnologik rivojlanish va raqamlashtirish uzoq muddatli investitsiya jozibadorligining muhim omillaridir.

4. Investitsiya muhitini baholashda integral indekslardan foydalanish maqsadga muvofiq, biroq ularni real investitsiya natijalari va tavakkalchilik ko‘rsatkichlari bilan to‘ldirish lozim.

5. O‘zbekistonda investitsiya siyosatining samaradorligini oshirish uchun hududiy infratuzilmani rivojlantirish, ma’muriy to‘siqlarni kamaytirish,

moliyalashtirish manbalarini kengaytirish va investitsiyalar natijadorligini muntazam baholash zarur.

Umuman olganda, investitsiya muhitining jozibadorligini oshirish iqtisodiy o‘sishni jadallashtirish, xalqaro raqobatbardoshlikni mustahkamlash va barqaror rivojlanishni ta’minlashning muhim shartidir. Buning uchun investitsiya siyosati qisqa muddatli kapital oqimini ko‘paytirishga emas, balki uzoq muddatli iqtisodiy samaradorlik, innovatsion rivojlanish va ijtimoiy farovonlikni ta’minlashga yo‘naltirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Ғозибеков Д.Ғ., Қоралиев Т.М. Инвестиция фаолиятини ташкил этиш ва давлат томонидан тартибга солиш. – Т.: ТМИ., 1997-72 б.
2. Шарп У., Александр Г., Бейли Дж. Инвестиции. Пер. с. англ. – М.: «Инфра-М», 1997. – С. 16, 979.
3. Клас Эклунд. Эффективная экономика: шведская модель. – М.: «Экономика», 1991. – С. 96.
4. Ҳайдаров Н.Ҳ. “Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида корхоналар инвестицион фаолиятидаги молия-солиқ муносабатларини такомиллаштириш масалалари” мавзусидаги и.ф.д.илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. автореферати. — Т.: Академ-Хизмат. 2003. – 14-15-б.
5. Бекмуродов А.Ш. ва бошқ. Хорижий инвестициялар. Ўқув қўлланма. – Т.: Иқтисодиёт, 2010. – 166 б.
6. Байхонов Б.Т. Ўзбекистон иқтисодиётида инвестицияларнинг тармоқлараро тақсимланишини эконометрик моделлаштириш услубиётини такомиллаштириш. Монография. -Т.: IQTISODIYOT, 2017 й.–207 б.
7. Иванов, А.П. Финансовые методы управления инвестиционной привлекательностью компании / Иванов А.П., Сахаров И.В, Хрусталев.Э.Ю. // Аудит ифинансовый анализ. - 2006. - № 1. - С. 126.
8. Ромаш М. В., Шевчук В. И. Финансирование и кредитование инвестиций. - Минск: «Книжный дом», «Мисанта», 2004. -157 с.
9. Ғозибеков Д.Ғ. «Инвестицияларни молиялаштириш муаммолари» мавзусидаги и.ф.д. илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. автореферати. -Т.: 2002. -11-14 б.
10. Ҳайдаров Н.Ҳ. “Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида корхоналар инвестицион фаолиятидаги молия-солиқ муносабатларини такомиллаштириш масалалари” мавзусидаги и.ф.д.илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. автореферати. — Т.: Академ-Хизмат. 2003. – 14-15-б.
11. Ж.Р.Зайналов, С.С.Алиева ва бошқалар: Инвестиция. Дарслик.-Т.:”Иқтисод-молия”, 2020.-480 б.
12. Мустафақулов Ш.И. Ўзбекистонда инвестицион муҳит жозибадорлигини оширишнинг илмийуслубий асосларини такомиллаштириш. Автореферат, Т: 2017, 68 б.
13. Шарифходжаев М. Государства на новом этапе инвестиционной деятельности. // Экономика и статистика. – 1998. - №8. – с. 22
14. Имомов Х.Х. Инвестицион муҳитни яхшилаш ва уни жозибадорлигини оширишни молиявий асослари. и.ф.н. илм. дара. олиш учун ёзилган диссер. автореферати. –Тошкент, БМА. 2011. – 22 б.

Muallif(lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

Jumaqulov Ozodbek Shuhrat o‘g‘li - “Investitsiyalar va innovatsiyalar” kafedrasi doktoranti. Samarqand iqtisodiyot va servis instituti / Джумакулов Озодбек Шухрат угли — докторант кафедры «Инвестиции и инновации» Самаркандского института экономики и сервиса / Jumaqulov Ozodbek Shuhrat o‘g‘li – Doctoral Candidate, Department of “Investments and Innovations,” Samarkand Institute of Economics and Service

E-mail: ojumaqulov.97@gmail.com

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X